

Emberek a gáton

A Délmagyarország fiatal riportereként Horváth Dezső is tájékoztatta a lap olvasóit az 1970-es áradásról, a gátakon védekező emberek hősiességéről és esendőségéről. Most, az évfordulón együtt nézzük át ragasztós füzetét, akkori cikkeinek és fotóinak gyűjteményét.

SZEGED
ÚJSZÁSI ILONA

– Rendre a vízügyesek tollba mondott kommunikációt közölte a Délmagyarország 1970 tavaszán. „Nagy szégyen, hogy itt van a sajtóház a Tisza-parton, és nincs ember, aki arról írna, ami fenyeget” – szólítottam meg a főszerkesztő Nagy Pistát, és fölajánlottam: gumicsizmát húzok, és elmegyek a gátakra – meséli Horváth Dezső, lapunk nyugdíjas újságíró főmunkatársa az 1970. április 26-án megjelent Emberek a gáton című első árvízi riportjának előzményét.

LAPÁTPUSKA. Algyőn, „Atkaszigetnél találkozom a gumicsizmás, fűzfabotos, vaslapátos Tiricz Istvánnal. Karszalagja szerint az árvízvédelmi szolgálat segédjére. Hogy szolgálatban van, amúgy is látható, mert a lapát úgy van spárgával a hátára akasztva, mint katonákra menetgyakorlaton a puska. (...) Tizenhárom éve minden tavason vállalra akasztja Szankon a 'lapátpuskát', és megy, ahova rendelik” – nézzük a fotót. Mert Horváth Dezső alkalmanként fényképezett is a szövegéhez. Így egészült ki a Délmagyarország akkori egyetlen fotóriportere, a 70-es áradásról is folyamatosan felvételeket készítő Somogyi Károlyné munkája.

– A pánikhangulat kialakulását előzte meg azzal, hogy őszintén beszélt, segítette a sajtómunkásokat Vágás Pista, az Ativizig akkori osztályvezetője – véli Horváth Dezső, aki küldetésének érezte, hogy cikkeivel segítse: a part mentén élők fölkészülhessenek az addig nem látott méretű áradásra.

KARSZALAGOSOK. „Targoncával, gumicsizmában”, „Szemlélődés a jobb parton”, „A mentő katonák”, „Egyetemisták a gátakon”, „Éjjel a Tiszánál”, „Könnnyűbúvárok – nehéz munkában”, „A Maros-toroktól a határig”, „Algyőtől Tápéig a gátakon”, „Robbanások a védelem érdekében”, „Alulról és fölülről is támad a víz”, „Példás együttműködés a szomszédokkal” – sorjáznak a spirálfüzetbe ragasztott cíkcímek. „Elszoktunk már attól, hogy mindenféle karszalagos emberek a falhoz állítsanak bennünket. Sokan ha

csak mutatóban hallanak ilyet, megrémülnek mégis” – olvasom az „Álljon a fal mellé!” című glosszát. – „Lehet is, mert vastagon hangzik nap nap után a Magyar Tanácsköztársaság útjának járdáján a felszólítás. Arra kérik ilyen múltat idéző furcsa szavak kiabálásával a gyanútlan járókelőt, hogy ne takarja el a kilátást a háromlábú ágafára szerelt bekukucskáló szerkezet elől, mert ők valami fontosat mérnek. (...)”

– Karszalagot is kaptam Vágás Pistától „Árvízvédelem” fölirattal. A táskába tettem, nem viseltem fölöslegesen, mert a „karszalagos ember” rosszféle emlékeket idézett föl akkoriban bennem is – folytatja „H. D.” a riportutakon tapasztaltak felidézését.

MINDEN PERC DRÁMA. „Árvíz utca Tápén” – betűzöm a cikket, amely később a hely elnevezésének alapja lett. Aztán a Makó alatti marosi buzgár megfékezésére összegyűlt sokaságot mutató fotó alatti magyarázó mondatot: „Harc az árral”.

„Nagy szégyen, hogy itt van a sajtóház a Tisza-parton, és nincs ember, aki arról írna, ami fenyeget.”
Horváth Dezső újságíró

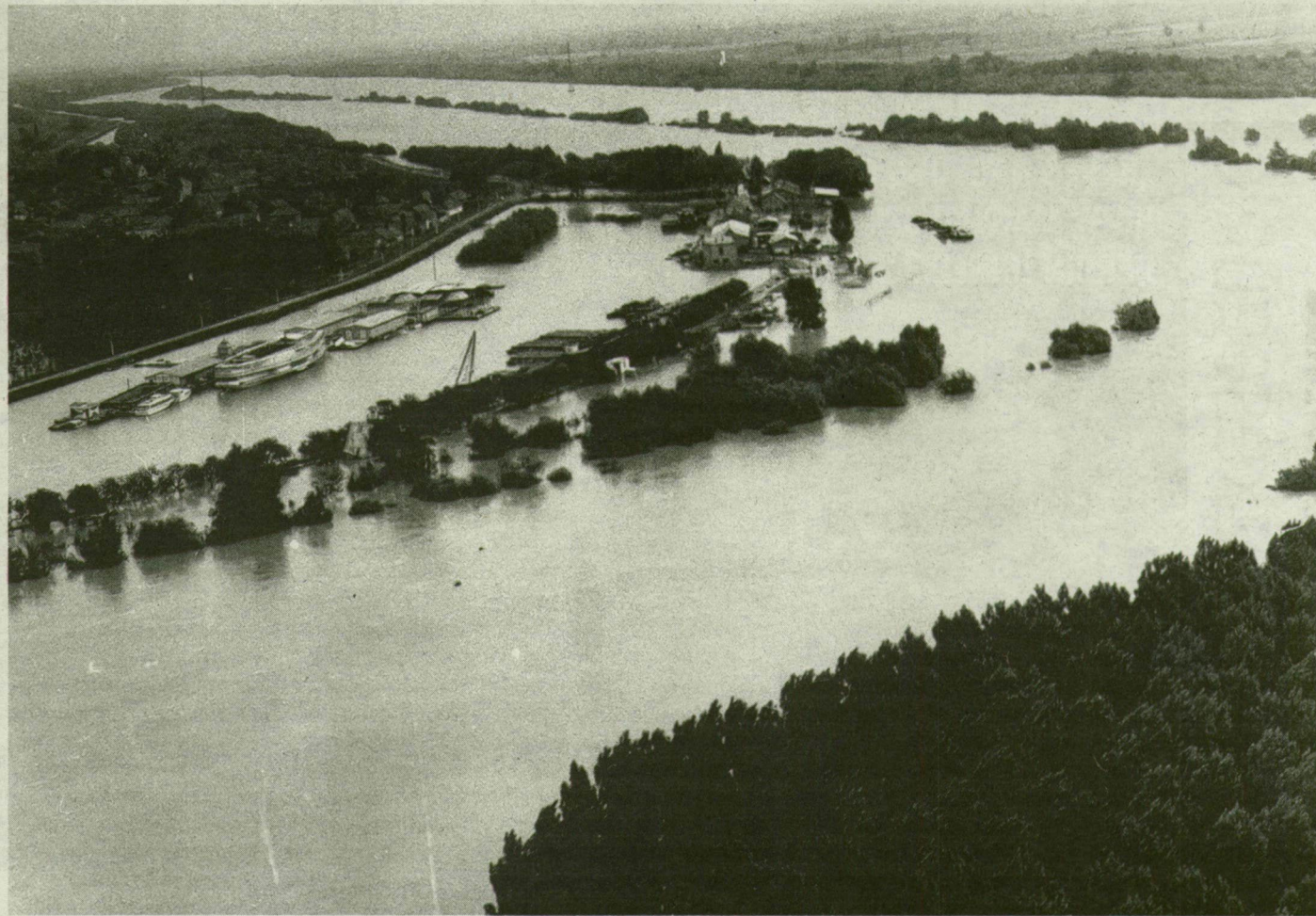
– Minden perc dráma. Ezt tapasztaltam az áradó folyók mentén – mondja a sokat látott újságíró. Illusztrálásként elég beleolvasni „Fölséges nyugalom” című, kritikai élű, augusztus 8-i riportjába. „Aki nek jó képmemóriája van, emlékezhet Varga Istvánék házára Algyőn. Amikor először közzöltünk képeket az alattomosan támadó, gát alól szivárgó fakadó vizekről, ez a ház már össze is rogyott. Most itt látom a legnagyobb sürgés-forgást: egy szál magában hordja az alapozáshoz a téglát Varga István. Vele beszélgetek először, tőle kérdezek a többiek-ről. Összeomlott háza helyén, valamikor új háza alapjainál tevékenykedő árvízkarosult szájából kaptam a választ, szeretném, ha odavészódné mindenki emlékezetébe, aki valamit leírt tud, ahogy az enyémbe bevészódt: Fölséges lassan megy itt minden, kérem (...)”.

Óriásbuzgár Makónál, a Maros töltésénél. FOTÓ: HORVÁTH DEZSŐ

NEGYVEN ÉVE A TISZA ÉS A MAROS IS TETŐZÖTT

1970: az árvíz volt az úr

Amerre a szem és a kamera a repülőgépről ellátott, szinte mindenütt a megáradt Tisza hömpölygött. FOTÓK: SOMOGYI KÁROLYNÉ

CSONGRÁD MEGYE
FOLYTATÁS AZ 1. OLDALRÓL

Szemben például a Dunával, amelynek felső szakaszán 40, Budapest alatt 12–14 centiméteres a lejtése. A másik tiszai jellegzetesség: mellékfolyói széles kiterjedése. Épp negyven éve, az 1970-es árvíz-nél figyelt föl Vágás mérnök: az áradó Duna emelte meg a Tisza vízszintjét Szegednél, vagyis visszaduzzasztotta.

– Rendkívülinek számít a 70-es árvíz négy évtized távlatából is az árhullámok magassága és tartóssága miatt – emlékszik az évfordulóra Vágás István. Negyven éve – a márciusi–áprilisi előáradás után – május 15-étől július 4-éig igényelt fokozott figyelmet az árvízi védekezés, miközben a Tisza kétszer is meghaladta a 900 centis magasságot.

ETALON: 900 CENTI. Viszonyítási pont a 900 centiméter a tiszai áradások szegedi minősítésében. Ennek oka, hogy miután az 1879-ben 806 centiméteren tetőző Tisza tönkretette a várost, a Szeged újjáépítését irányító Tisza Lajosnak arra is volt gondolja, hogy a körutak és sugárutak szintjét a pusztító ár szintje fölé emeljék. Így biztosították a menekülési és mentési útvonalat egy esetleges újabb áradás idején.

– Mi az árvíz elleni sikeres védekezés titka? – kérdez vissza a Duna, a Tisza, a Maros és más, kisebb folyók árhullámai megfékezésében bőséges tapasztalatot szerzett mérnök. – Az elég magas, elég tartós és erős töltés a titok. Ez azt jelenti, hogy az árvízmentes, úgynevezett békeidőben is költeni kell a védekezésre. Az akkori befektetés egyetlen éjszaka, vagy néhány óra alatt megtérülhet áradás idején.

MUNDIÁLCIKLUS. Törvényszerűségeket is föltárt a magyarországi árvizek történetével foglalkozó Vágás István. Szabályozása óta a Tiszán 15–20 esztendőn át tartó, magas vízállású és 10–15 éves aszályos pe-

riódusok váltják egymást. A „nagy vizek” időszakai közül kiemelni az 1867–1895 és az 1962–1982, valamint az 1998 utáni időszakot, mert 1879-es, 1970-es, 2000-es és 2010-es rendkívüli vízállásával is bevonul Szeged történetébe a Tisza.

– Magyarázni nem, csak megállapítani tudjuk a ciklusokat – mentegődzik a hidrológus. Majd viccesen megjegyzi: 1970-ben, de a világbajnokság későbbi éveiben sem láthaták a legjobb meccseket, mert a rendkívüli árvízi helyzet a gátakra szólította a vízügyeseket. Ez is egyfajta törvényszerűség, amit magában „mundiálciklusnak” nevez.

NÉHA A LEGJOBB, HA NEM AVATKOZUNK BE. Nem a gáton, hanem hivatali szobájából irányította százhusz ember munkáját 1970-ben Vágás István. Akkor kapta feladatul az újságírók tájékoztatását is.

„Rendkívülinek számít a 70-es árvíz négy évtized távlatából is az árhullámok magassága és tartóssága miatt.”
Vágás István vízügyi mérnök

– Az árvízi védekezéshez szerencse is kell. Meg annak fölismerése, hogy az adott folyó milyen tulajdonságú. Mert más és más módszert igényel a Duna vagy a Tisza melletti buzgár kivédése – mondja a mérnök, aki szerényen elhárítja, mikor az 1970-es védekezés kulcsfigurájának nevezzük. Emlékeztet: a negyven évvel ezelőtti védekezést Forgó László, az Ativizig igazgatója vezényelte, helyettese Polgár István főmérnök volt, Kardos Imre pedig osztályvezetőként irányította a munkát. – A Hód-

Czinege Lajos honvédelmi miniszter is megtekintette a szegedi helyzetet. A Stefánián figyeli a mentési munkát.

mezővásárhely melletti Körtevényesen szikes talajt építettek a töltésbe, ezért megfolyt, szinte fürödni lehetett benne – idézi az epizódot annak illusztrálására, hogy általában az addig nem volt legnagyobb víznél derülnek ki a legváratlanabb nehézségek. – Egy másik helyen az átszivárgás megakadályozásán törtük a fejünket. Elvetettük a szádfalat, mert a cölöpök leverése megremegett volna a töltéseket. Végül épp szivárogtatással, szinte önmagától oldódott meg a probléma. Ebből is látszik: néha az a legjobb beavatkozás, ha nem avatkozunk be.

Az árhullámok előrejelzése is 1970-ben lett Vágás István feladata. Azt mondja: a bonyolult számításoknál az addigi vízállási adatok elemzése mutatja meg, mit tud produkálni egy folyó.

– Bizonyos, hogy ha nem állna a partfal és a védművek, a Tisza 1970-ben, 2000-ben és idén is elárasztotta volna Szegedet – válaszol kitérően a hidrológus, amikor távlati

prognózist kérünk. – Józanul arra lehet számítani, hogy a jelenlegi rendszerrel az 1080–1100 centin tetőző árhullám ellen Szegednél még sikerrel védekezhetünk. Egyébként meg: árvíz mindig lehet, csak azt nem tudjuk, mikor és milyen magasan.

Vágás hidrológus 80 éves. Vágás István vízügyi mérnök, hidrológus. Losoncra családjával együtt 1945-ben telepítették Szegedre. Budapesten szerzett mérnöki diplomát, majd a Vizgazdálkodási Tudományos Kutató Intézetben végzett tudományos munkát. Szinte minden jelentősebb dunai és tiszai árvíznél szerzett tapasztalatokat. Szegedre 1965-ben tért vissza, az Ativizig (ma Alsó-Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság, vagyis Atikövizig) főosztályvezetőjeként vonult nyugalmába. A szakmát máig gyakorolja, mert 20 éve a 90 esztendő lap, a Hidrológiai Közlöny főszerkesztője.